

EL SEMINARI MENOR

Bartomeu Villalonga Moyà
Rector del Seminari menor

El Seminari menor és una institució que ha donat molts de fruits a l'Església al llarg de la seva història. Fins a dia d'avui ha complit una funció i en el futur creim que pot continuar amb la mateixa funció. Estam convençuts que Déu continua cridant també nins i joves, a qui ha elegit “des del si de la mare” per col·laborar en el seu projecte de salvació, com es manifesta en el profeta Jeremies (Jer 1,5) o en Joan Baptista (Lc 1,15). Però normalment Déu se serveix de mediacions personals i institucions que ajuden a escoltar, interpretar i seguir amb llibertat la seva veu. Aquest és el cas d'Elí en relació amb Samuel: Comprenqué Elí que era el Senyor qui cridava el nin i digué a Samuel: “—Vés, torna-te'n a dormir i, si algú et cridava, digues: “Parla, Senyor, que el teu servent escolta” (1 Sam 3,9). El Seminari és la institució eclesial específica que exerceix aquesta missió medidora en ordre a la vocació sacerdotal.

Aquesta reflexió en l'Any sacerdotal vol reafirmar la importància del valor actual del Seminari menor, així com la necessitat de cuidar la pastoral vocacional de la infantesa i la joventut.

1. Per què un Seminari menor?

El decret *Optatam totius* sobre la formació sacerdotal afirma que el Seminari menor és una comunitat educativa diocesana erigida pel Bisbe segons les normes de la Santa Seu per a cultivar les llavors de vocació sacerdotal¹ de qui, en edat primerenca, presenta indicis d'aquesta vocació i s'inclina pel sacerdoci diocesà secular.

Sense cap dubte la vocació sacerdotal es pot donar i de fet es dona en les distintes edats de la vida. Per això el Concili Vaticà II, d'acord amb la tradi-

(1) OT, 3.

ció de l'Església, parla quan fa referència a la vocació sacerdotal dels nins i dels adolescents de llavors vocacionals.² El Seminari menor, seguint la tradició i la veu de l'Església, vol ser una resposta a aquells joves que de ben joves presentin indicis de vocació sacerdotal dins ells.

Així el Menor de Mallorca vol ajudar nins i joves de la nostra Diòcesi a madurar aquestes llavors de vocació en estat germinal. Però perquè puguin créixer és necessari repetir aquella crida de Jesús als deixebles.

Tal com expressa l'evangelista Marc en l'elecció dels dotze,³ abans d'enviar els deixebles a predicar, Jesús els va cridar perquè restassin amb ell un llarg temps. Estigueren junts uns anys. Va ser per ells un temps de profunda amistat amb Ell. Aprengueren molt i es prengueren molt seriosament la seva preparació abans de començar a predicar. Aprengueren a ser apòstols, però a la vegada deixebles de l'únic mestre, Jesús. El Seminari menor vol ser aquest grup d'amics de Jesús que han escoltat la crida del Senyor.

El Seminari és un temps i un lloc en què unes "llavors vocacionals" se sembren en un terreny, perquè cresquin i germinin per a donar fruit. Un grup d'amics que amb Jesús i amb el recolzament de la família, dels formadors del Seminari i els capellans de la parròquia van descobrir quina és la crida concreta del Senyor a seguir-lo.

2. Finalitat del Seminari menor

L'exhortació apostòlica postsinodal *Pastores dabo vobis*,⁴ seguint el decret conciliar *Optatam totius*, afirma quina és la finalitat del Seminari menor. Aquesta és la de preparar els seminaristes a seguir Crist Redemptor amb esperit de generositat i puresa d'intenció.

El Pla de Formació per a Seminaris Menors de la Conferència Episcopal Espanyola ho ha especificat de la següent manera:⁵

- a) Proporcionar als qui manifestin indicis de vocació sacerdotal aquella formació que els disposi a seguir Jesucrist Pastor amb esperit de generositat i puresa d'intenció.
- b) Acompanyar els seminaristes amb els mitjans necessaris per a la seva maduració educativa en el creixement humà, cristià i específicament vocacional.

(2) PFSM, 1.

(3) Mc 3, 13.

(4) PDV, 63.

(5) Cf. PFSM, 20 i 21.

- c) Ajudar-los perquè puguin fer un progressiu discerniment de la seva pròpia vocació abans de prendre l'opció corresponent que els capaciti per a ingressar en el Seminari Major.
- d) Formar joves idonis per a l'entrada, vocacionalment responsable, en el procés educatiu del Seminari Major.⁶

En el procés educatiu dels seminaristes la institució potenciarà al màxim aquelles qualitats, actituds i capacitats, humanes i cristianes que permetin descobrir la crida per al ministeri presbiteral i respondre-hi. A més, el Seminari menor tindrà prou flexibilitat i obertura per a reconèixer l'itinerari personal de cada seminarista en la seva vocació sacerdotal d'acord amb la pròpia evolució psicològica i el seu grau de maduresa cristiana.

3. Valoració del Seminari menor en el magisteri actual de l'Església i en el Codi

El Codi de Dret Canònic⁷ afirma que no sols són vàlids, sinó convenients: “Allà on existeixen, que hom conservi i fomenti els seminaris menors i altres institucions semblants, on, per tal de fomentar les vocacions, sigui donada una peculiar formació religiosa al costat de l'ensenyament humanístic i científic; més encara, allí on el Bisbe diocesà ho cregui convenient, que proveeixi a l'erecció d'un seminari menor o d'una institució semblant.”

Per la seva part, la valoració del Seminari menor en el Magisteri de l'Església és molt àmplia. Només cal fer referència a dos documents importants: el decret conciliar *Optatam Totius* i l'exhortació postsinodal *Pastores dabo vobis*.

El Papa Joan Pau II a l'exhortació apostòlica postsinodal *Pastores dabo vobis*⁸ afirmà clarament per experiència de l'Església que la vocació sacerdotal es dona, amb freqüència, en un primer moment en els anys de la preadolescència o en els primeríssims anys de la joventut. No ens ha de resultar estrany constatar la presència de la crida de Déu en períodes molt anteriors. Per això els Seminaris menors continuen duent a terme una preciosa labor educativa, dirigida a custodiar i a desenvolupar aquells brots de vocació sacerdotal, perquè els alumnes la puguin reconèixer més fàcilment i els capaciti per a donar-hi una resposta.

En referència als llocs on no sigui possible un Seminari menor com a tal, com és el cas de Mallorca, el número 64 de l'exhortació *Pastores Dabo vobis*⁹

(6) RFIS, 11.

(7) CIC 234.

(8) Cf. PDV, 63.

(9) Cf. PDV, 64.

afirma que és necessari crear altres institucions, com podrien ser els grups vocacionals per a adolescents i joves. Encara que no siguin permanents, aquests grups podran oferir en un ambient comunitari una guia sistemàtica per a l'anàlisi i el creixement vocacional. Fins i tot vivint en família i freqüentant la comunitat cristiana que els ajudi en el seu camí formatiu, aquests joves no han de ser deixats sols.

4. Història. De l'internat de sempre al format Seminari menor en família

La partida l'any 1978 del Seminari major de Son Gibert (Seminari Nou) cap al centre de Palma, podem dir que marca un abans i un després en la història del nostre Seminari de Mallorca, i sens dubte marcarà el camí del Seminari menor.

L'edifici del Seminari Nou deixa de ser el lloc emblemàtic de la institució del Seminari, que tant havia costat i al qual havia dedicat tants d'esforços pastorals el Bisbe Joan Hervàs. Sens dubte els edificis no són el més important per a una institució, però també és cert que els edificis educatius són un símbol i un punt de referència per a les distintes generacions, que ajuden a estimar la institució que els ha formats.

Quan el Seminari major parteix del Seminari Nou, el Seminari menor queda tot sol. Això ha tingut molts d'avantatges però també molts d'inconvenients, com el fet que els seminaristes menors no han pogut comptar amb el referent vocacional dels seminaristes majors.

Mirant el camí que ha fet el Seminari menor podrem descobrir moltes dades per a poder llegir com s'ha arribat al menor en família.

Als rectors, Mn. Joan Trias i Mn. Antoni Gómez, els tocà viure anys molts durs, quan els seminaris menors de tot Espanya estaven en crisi i en tancaven molts. El Bisbe Teodor Úbeda va voler mantenir el menor lluitant contra totes les crítiques. En aquests anys hi havia una mitjana de 20 seminaristes menors, arribant fins a 40, la majoria de pobles de Mallorca, i venien acompanyats dels seus pares, que cercaven un lloc de millor formació per als seus fills i eren molts pocs els qui manifestaven interès pel Seminari major.

Sempre els rectors han intentat millorar molt la casa, l'ambient, la formació, la disciplina i l'espiritualitat. En aquests anys d'internat passaren pel Seminari menor molts d'al·lots que guarden un record entranyable de l'experiència. En aquests moments ocupen llocs importants en la vida social, política i cultural de Mallorca. D'aquesta època hi ha tres capellans diocesans, i un capellà missioner dels Sagrats Cors, que han passat pel Seminari menor.

Al curs 1999-2000, no hi va haver cap entrada al Seminari menor i començà com a rector Mn. Antoni Vadell Ferrer. El Bisbe Teodor Úbeda estava

convençut que calia fer una nova passa: s'havia d'anar a cercar els seminaristes. Si esperàvem que vinguessin pel seu propi peu, venien acompanyats pels seus pares, que, més que cercar un Seminari menor, cercaven un internat.

Mn. Antoni Vadell té notícies que la pastoral amb escolanets era una via interessant, i com que el curs 1998-1999 se n'havia realitzat la primera trobada, es començà a treballar amb escolanets. Se'ls ofereix conèixer més el Seminari menor, per descobrir més Jesús, per fer-se la pregunta vocacional: què vol Déu de mi, i si el Senyor vol que sigui capellà? D'aquests, n'entraran alguns al menor el següent curs.

Al curs 2001-2002 la comunitat estarà formada inicialment per 6 seminaristes. També inicien l'experiència cinc seminaristes externs. Aquests participaran una vegada al mes en les activitats que organitza el Seminari, i se'n farà un seguiment personalitzat. Aquests externs són adolescents que inicialment estan interessats a entrar al Seminari menor, però els seus pares no hi estan d'acord: haver-los d'escolaritzar a un altre col·legi, haver de separar-se d'ells. Per aquest motiu se'ls proposa que siguin seminaristes externs.

El rector Mn. Antoni Vadell coneix l'existència d'un seminari amb una situació i estil semblant al nostre, com és el Seminari menor de Màlaga, el qual amb alguns capellans visita.

Aquest any per Pasqua es realitza una convivència vocacional al Seminari menor. S'hi fa molta propaganda del Seminari menor, en les seves dues modalitats: intern i extern. El Seminari menor extern pren la denominació "en família", per la connotació pejorativa que té la paraula "extern" a Mallorca. Vuit nous seminaristes sol·liciten formar part del Seminari en família i es queda amb ells que es trobaran una vegada al mes. Cal dir que al mateix temps no hi ha ningú que s'interessi pel Seminari menor intern. Després de Pasqua el Menor té 16 seminaristes menors: 4 a la comunitat i 12 en família.

Al final del curs 2001-2002, després d'una llarga reflexió, feta pels formadors del Seminari i pel Consell Episcopal, el Sr. Bisbe, D. Teodor Úbeda, va decidir que el Seminari menor funcionaria segons la modalitat de Seminari menor en família (extern), a partir del curs 2002-2003.

Des d'aquests temps fins al dia d'avui, gràcies al suport i la confiança del Bisbe Jesús Murgui, l'experiència ha anat consolidant-se. Hi ha hagut una mitjana de 20 seminaristes cada curs. Amb aquests 7 anys de només Seminari menor en família han passat al Major 4 seminaristes menors. I des del moment que es posà en funcionament, mentre encara hi havia l'internat, allà pel 2001, ja ha donat el fruit d'una ordenació de prevere, Mn. Francesc Vicens Gomila.

5. Proposta educativa del nostre Seminari menor

Aquesta proposta educativa fou pensada i redactada a l'hora de començar la nova etapa de Seminari menor en família pel rector Mn. Antoni Vadell i pel formador Mn. Bartomeu Villalonga. Posteriorment amb altres equips formatius aquesta ha anat integrant noves modificacions.

5.1. Trobades amb la comunitat

5.1.1. Dues trobades mensuals

1. Trobada per grups d'edats: aquesta en principi és d'un parell d'hores en el mateix Seminari. Sempre consta de les mateixes parts: acompanyament, formació/activitats i pregària.

2. Trobada de tota la comunitat: consta d'un cap de setmana al Seminari. Aquestes trobades de manera preferent comencen en divendres capvespre fins al vespre del dissabte. Aquestes sempre segueixen el mateix esquema: formació, pregària, jocs, esport, tallers i celebració de l'Eucaristia amb les famílies.

5.1.2. El grup de la comunitat

L'adolescent necessita el grup, la colla per a fer qualsevol cosa. També a un adolescent que intenta descobrir la seva vocació, no li basta l'acompanyament d'un capellà, necessita compartir l'amistat amb altres joves que estan vivint la mateixa experiència que ell. En els encontres mensuals els seminaristes poden compartir l'esplai, l'esport, la reflexió, l'oració i les seves inquietuds més personals entre ells. Això els dóna confiança en el camí, i fa que no se sentin estranys com a seminaristes.

5.1.3. La formació

Els seminaristes segueixen un pla de formació. A cada trobada hi ha distintes reunions de formació en grups d'edats. De vegades el tema de reflexió neix a partir d'una jornada eclesial o un temps litúrgic, o de vegades pot ser un tema dels dossiers elaborats pels formadors dels Seminaris menors i la Conferència Episcopal, o altres temes que interessin els mateixos al·lots.

5.1.4. La pregària i la celebració

En cada un dels encontres tenim distintes moments de pregària. En el més llarg celebrem l'Eucaristia, en la qual també participen els pares.

En distintes moments del curs (Advent, Exercicis Espirituals, Quaresma...), tenim una celebració del perdó, i convidam els seminaristes que amb una certa regularitat rebin el sagrament de la Reconciliació.

5.1.5. Els grups d'edats

Perquè la reflexió i la formació sigui més adequada a la seva edat, tenim dividida la comunitat del Seminari menor en tres grans grups.

- Comunitat de Sant Josep: Seminaristes des de 6è de Primària fins a 2n d'ESO.
- Comunitat de Sant Francesc: Seminaristes des de 3r d'ESO fins a 4rt d'ESO.
- Comunitat de Sant Joan Bosco: Seminaristes de Batxillerat i mòduls de Formació Professional.

5.1.6. Els tallers

Amb l'objectiu de potenciar aficions entre els nostres adolescents, alternatives a les que els ofereix normalment la societat, cada seminarista participa en un taller.

Els més joves (fins a 1r d'ESO), participen en el taller de manualitats.

Els més grans (a partir de 2n) poden triar entre els tallers de música, de fotografia i el taller de teatre. Els monitors d'aquests tallers són laics i laiques, amics de la casa, que cada cap de setmana vénen a impartir el taller. També participen en les festes del Seminari i altres trobades perquè els considerem de la família del Seminari.

5.1.7. L'estudi

El Seminari menor acull estudiants des de 6è de Primària fins a 2n de Batxillerat, així com aquells que una vegada acabada l'educació obligatòria decideixen realitzar un mòdul de Formació Professional de grau mitjà o superior. La responsabilitat de l'estudi en viure a casa seva depèn sobretot dels pares. Si bé el Seminari no se'n despreocupa; per això intentem motivar, ajudar o solucionar els problemes que puguin anar sorgint en aquest aspecte. Per això els caps de setmana que els seminaristes estan al Seminari, també hi ha possibilitat d'un temps de l'horari dedicat a l'estudi.

5.1.8. L'esport i el temps lliure

És una dimensió molt important del pla de vida dels nostres seminaristes. Des del Seminari potenciam l'esport i la creativitat en el temps lliure. Per això disposen de les pistes esportives del col·legi, de la piscina a l'estiu, i de les dues sales de jocs del Seminari. A més volem que aquest temps sigui una eina de socialització del jove, ja que vivim en un moment en què predominen la individualitat i els videojocs.

5.2. Acompanyament personalitzat dels formadors

Els seminaristes cada cert temps tenen una entrevista personal amb el formador. Formador i seminarista hi revisen el pla de vida i conversen d'al-

tres temes importants relacionats amb el procés vocacional. És evident que els seminaristes necessiten el grup de referència, però potser el més essencial del projecte educatiu del Seminari menor es jugui en l'acompanyament personal per part del formador.

• **Pla de vida**

Cada seminarista a principi de curs elabora el seu pla de vida, d'acord amb les orientacions educatives que cada edat té en el seu Quadern Vocacional. Aquest pla de vida inclou els eixos següents: Amistat amb Jesús, Família, Amics, Estudi, Temps lliure.

Cada grup d'edat es proposa unes mediacions per dur a terme els objectius de cada eix, i cada seminarista ho personalitza. En cada entrevista amb el formador el pla és revisat.

Les orientacions educatives que proposa el nostre Seminari a adquirir durant tot el procés educatiu foren elaborades per l'equip de formadors del Seminari menor de Menorca i Mallorca al Santuari de Lluc, el mes de juliol de 2005 i reformades l'estiu del 2007. Les orientacions són les següents:

El primer pas: deixa't acollir i acull (6è d'EP, 1r i 2n d'ESO)

Virtuts essencials a adquirir per a la maduresa personal:

Amabilitat.

Ser agraït.

Sinceritat.

Hàbit d'ordre a tots els nivells (personal, escolar, habitació, puntualitat, temps lliure).

El segon pas: descobreix Déu, descobreix els altres i a tu mateix (3r i 4t d'ESO)

Per arribar a aquest gran objectiu, ens centram en aquestes virtuts:

Hàbit de reflexió.

Fomentar l'esforç i el domini d'un mateix.

Estar obert a la crida de Déu.

El tercer pas: viu l'aventura de respondre (1r i 2n de Batxillerat, o similars)

Virtuts a potenciar en aquesta etapa:

Confiança.

Risc.

Compromís.

Il·lusió.

• **Quadern Vocacional**

És un instrument molt important per a la formació del seminarista. És un quadern personal, d'ús privat del seminarista i adaptat a cada una de les tres etapes en què tenim dividida la comunitat. Aquest inclou:

- * El text de referència del Seminari menor: Jo 1, 35-51.
- * Una breu presentació i explicació del que és el Seminari menor.
- * Els objectius de l'etapa en concret a assolir per part del seminarista.
- * La concreció del pla de vida personal.
- * Recull de pregàries.

5.3. Relació amb les famílies

Un repte important del Seminari menor és implicar els pares en la formació dels fills, en el seu camí de maduració vocacional.

Podem dir que la majoria dels pares dels nostres seminaristes estan contents que els seus fills siguin membres de la comunitat del Seminari menor. Una gran majoria ve a cercar-los i participa en l'Eucaristia final de l'encontre. Ara bé, no tots veuen amb bons ulls que el seu fill arribi a capellà.

Com intentam implicar els pares en el procés de formació del seu fill?

* En els encontres mensuals llargs al Seminari els pares vénen a cercar els seus fills i participen en la celebració de l'Eucaristia.

* En les reunions de pares, on sempre s'exposa un tema i a partir d'aquest s'obri un diàleg, procuram oferir una plataforma perquè els pares tinguin un grup on puguin exposar les dificultats que sorgeixen amb un adolescent a casa. En aquest sentit el Seminari menor esdevé una institució que vol ajudar els pares en la seva apassionant tasca educativa.

5.4. Relació amb les parròquies

El gran repte del Seminari menor és el compromís del seminarista menor en família amb la seva parròquia. Cal tenir molt en compte l'edat i el moment de cada seminarista. La presència a la parròquia ha de ser molt normal, amb els joves de la seva edat, potenciant sempre l'actitud testimonial i apostòlica entre els seus iguals.

5.5. Relació amb el Seminari major

La relació del Seminari menor amb el Seminari major està molt potenciada pels motius següents:

- El rector del Seminari menor és formador del Seminari major.
- Alguns seminaristes majors col·laboren sistemàticament, per encàrrec del Seminari major, en les activitats del Seminari menor.
- En algunes activitats del menor, es convida a participar-hi els altres seminaristes majors.

- La festa titular de la Càtedra de Sant Pere és compartida pels dos seminaris.

5.6. Trobades vocacionals

Les trobades organitzades pel Seminari menor tenen un objectiu clar: donar a conèixer el Seminari menor, i oferir la possibilitat a nins i joves que ho vulguin de plantejar-se la possibilitat de ser seminarista.

Les distintes trobades (el dia de l'Església diocesana, el dia del Seminari, el campament diocesà d'estiu) són preparades pels mateixos seminaristes menors ajudant-los a fixar molt la seva identitat com a seminaristes menors.

6. Aposta de la Diòcesi pel Seminari menor

Sense cap dubte perquè el Seminari menor existeixi i compleixi amb la seva finalitat es necessari que la Diòcesi, apreciand-ne els fruits, hi aposti. Com tota obra pastoral necessita inversió en persones i en mitjans econòmics. Però per damunt de tot, la voluntat de voler col·laborar amb l'acció de Déu.

Moltes vegades pot parèixer que la inversió sembli desproporcionada als resultats i, en conseqüència, s'opti per altres camins. Les estadístiques vénen a demostrar que en general el nombre d'ordenacions procedents del Seminari menor en relació amb les entrades no ha disminuït respecte a altres èpoques. Per altra part, cal apuntar que no és fàcil que altres formes de pastoral vocacional donin millors resultats. L'experiència ens diu, més aviat, que la pèrdua del Seminari menor sol tenir com a conseqüència un fort descens de candidats per al Seminari Major.¹⁰

Ara bé, apostar pel Seminari menor significa apostar també per la pastoral vocacional amb nins, preadolescents i adolescents, i específicament per les vocacions al sacerdoci. A més, afirmar amb total rotunditat que la informació i l'orientació vocacional no és cap atemptat ni psicològic ni pedagògic contra la llibertat del nin i de l'adolescent. El que es vol és que augmenti i millori el servei d'ajuda per a escoltar i interpretar la crida de Déu, i així propiciar que el jove es demani: què vol Déu de mi?

I perquè això sigui possible és necessària una implicació de tota la Diòcesi a distints nivells:

1. No tenir por de sembrar i cultivar la vocació en els nins i joves, perquè aquesta es desenvolupa des de la més tendra infància.
2. Veure en el capellà un model a seguir. La història de la vocació de molts de sacerdots està vinculada a la proximitat amb qualque capellà. Aquest continua sent el factor més important dins els seminaristes actuals.

(10) *Habla, Señor. Valor actual del Seminario Menor*, 3, pàg. 28.

Només pot veure encarnada la vocació sacerdotal en un sacerdot, al qual coneix i al qual veu actuar. En ell descobreix la missió del ministeri presbiteral, el seu quefer en l'Església i en el món. I pel seu estil de vida podrà veure la vocació com un valor atractiu per a ell. La persona del sacerdot és icona de Jesucrist i ressò de la veu de Déu per al nin.

3. La família té una importància decisiva en la sembra de la vocació cristiana a tendres edats i en la vivència normal de la fe. Ella constitueix segons ha dit el Concili Vaticà II "com un primer Seminari".¹¹ La família cristiana té tals valors que el Seminari no en pot prescindir, més aviat han de treballar junts perquè els pares participin en el camí vocacional del seu fill.
4. La Catequesi i els catequistes fan un paper molt important, ja que avui potser siguin el primer contacte amb l'Església. Per això tenen una tasca important en la formació i també en el naixement i desenvolupament de vocacions. La Catequesi és un àmbit perfecte per a la pastoral vocacional, ja que és un procés d'iniciació cristiana que condueix a la trobada amb Jesucrist.
5. A més de la Catequesi, són moltes les formes de treballar pastoralment la infància i que no podem oblidar en les parròquies, els col·legis, els moviments apostòlics i associacions. Els grups vocacionals per a nins i joves, les escolanies parroquials o els distints clubs o associacions de nins i adolescents vinculats a Parròquies amb activitats recreatives, esportives, culturals i de temps lliure poden permetre, si s'aprofiten, una relació propera i espontània amb el sacerdot i ser així bons espais perquè germinin i madurin vocacions a la vida sacerdotal.
6. Molts de mestres o professors cristians han estat excel·lents sembradors de vocacions. Acompanyar un nin en el seu creixement com a persona és un privilegi del qual gaudeix el mestre. Veure les seves qualitats, les seves inclinacions, les seves reaccions, permet entreveure el seu futur i els camins per on Déu el pot orientar. Els mestres cristians poden seguir prestant una bona col·laboració en detectar possibles vocacions, cuidar-les i posar-les en relació amb el capellà.

Si es donen aquests condicionaments, hi haurà un ressorgiment vocacional i sense cap dubte el Seminari constituirà un signe viu que Déu segueix cridant avui al sacerdot i que la seva crida segueix trobant resposta en nins i joves.

(11) Cf. OT, 2.

SIGLES

CIC: *Codex Iuris Canonici*, 1983

OT: CONCILI ECUMÈNIC VATICÀ II, *Opatam totius*, Decret sobre la formació sacerdotal, 1965.

PFSM: CONFERÈNCIA EPISCOPAL ESPANYOLA, *Plan de Formación para los Seminarios Menores*, 1978.

RFIS: CONGREGACIÓ PER A L'EDUCACIÓ CATÒLICA, *Ratio Fundamental Institutionis Sacerdotalis*, Roma 1970 i 1985.

PDV: EXHORTACIÓ APOSTÒLICA POSTSINODAL *Pastores Dabo Vobis* de Joan Pau II a l'episcopat, al clergat i als fidels sobre la formació dels sacerdots en la situació actual, Roma 1992.

COMISIÓN EPISCOPAL DE SEMINARIOS Y UNIVERSIDADES, *Habla, Señor. Valor actual del Seminario menor*. Ed. EDICE, Madrid 1998.